Цана асобнага нумару 20 гр.

Przesyłka opłacona ryczałtem.

№ 25 (172) Вільня, Серада 28 Сакавіка 1928 г. Год IV.

СЯЛЯНСКАЯ НІВА

Няхай жыве Беларускі Народ!

Зямля сялянству без выкупу!

АДРЭС РЭДАКЦЫІ І АДМІНІСТРАЦЫІ: Вільня, Вострабрамская вул. № 8, кв. 1. (Wilno, ulica Ostrobramska Nr. 8, m. 1). Рэдакцыя адчынена штодня ад 9 да 3 гадз. апрача сьвята. Рэдактар прыймае ад 12-ай да 2-ой гадзіны.

Орган Беларускага Сялянскага Саюзу. Беларуская палітычная, грамадзкая, літэратурная і гаспадарчая газэта. — ВЫХОДЗЕ Ў СЕРАДУ І СУБОТУ. —

ПАДПІСКА: На адзін месяц — 1 злоты, на тры месяцы — 3 зл., на шэсьць месяцаў — 4 зл., на год — 8 зл. Для заграніцы удвая даражэй. Аплата надрукаванага залежыць ад Рэдакцыі.

У дзесятыя ўгодкі.

Дзесяць гадоў таму назад, 25 сакавіка 1918 году, праз вусны сваіх прадстаўнікоў у Менску Беларускі Народ абвесьціў сваю Бацькаўшчыну — Беларусь незалежнаю дзяржаваю, творачы в тэрыторыі Беларусі—Беларускую Народную Рэспубліку.

Утрымаць сваю дзяржаўную незалежнасьць Беларускі Народ тады ня змог... Незалежнасьць была ізноў утрачана. Але-ж Ідэал астаўся. І вось — з гэтых прычынаў Беларускі Народ з году ў год сьвяткуе дзень 25 сакавіка, як сваё народнае сьвята.

Сьвяткаваньне гэтае зьяўляецца доказам, што Ідэал незалежнасьці жыве і служыць мэтаю нашых імкненьняў.

Сёлета прыпадаюць дзесятыя ўгодкі абвяшчэньня незалежнасьці. У іншых выпадках, гэта—Юбілей, які мог-бы зьяўляцца асобым трыумфам. Для насжа Беларусаў, сёлета, як і ў мінулыя гады—сьвяткаваньне абвяшчэньня незалежнасьці асталося—праверкаю жывучасьці нашага Ідэалу.

Парадак сьвяткаваньня.

Ініцыятыву сьвяткаваньня ў бягучым годзе ладзіў Беларускі Нацыянальны Камітэт. З прычыны гэтага, як ужо падавалася ў папярэднім нумары, адбылося паседжаньне Бел. Нац. Камітэту, на якім устаноўлены быў парадак сьвяткаваньня.

Набажэнства.

25 г. сакавіка, а 10 гадзіне раніцы у касьцеле сьв. Мікалая ў Вільні адбылося набажэнства, якое адправіў кс. Цікота. Адпаведную прамову сказаў кс. Чаряўскі.

Пасьля, а $12\frac{1}{2}$ гад. дня, у Сьвята-Троіцкім праваслаўным Саборы адбылося праваслаўнае набажэнства, якое адправіў сьв. І. Мысьлівец. Ён-жа сказаў адпаведную да сьвяткаваньня прамову перад набажэнствам.

Як у касьцеле, так і ў царкве можна было заўважыць сярод прысутных прадстаўнікоў ад усяго Беларускага грамадзянства Вільні, было многа сярод прысутных прадстаўнікоў і правіцыі. Прышлі на гэтыя ўрачыстыя набажэнствы Беларусы бяз розьніцы рэлігійнай прыналежнасьці (былі апрача каталікоў і праваслаўных—сэктанты, магамэтаны, вольнадумцы і бязвызнанёўцы) і палітычных перакананьняў. А гэта гавора, што Ідэал незалежнасьці, у тэй ці іншай ступені цікавіць усіх, хто пачувае сябе Беларусам.

Урачыстая Акадэмія.

Гэтага-ж 25 сакавіка а 6 гадзіне ўвечары распачалася ўрачыстая Акадэмія ў залі Беларускага Інстытуту Гаспадаркі і Культуры.

За сталом занялі месцы старшыня Белар. Нацыян. Камітэту сэн. В. Багдановіч і сябры прэзыдыуму: пасол Ф. Ярэміч і пас. П. Каруза.

Прысутнымі была поўнаю даволі абшырная заля. Акрамя Беларусаў былі прадстаўнікі ад літоўскага і нават польскага грамадзянства.

Сярод прысутных Літвіноў удалося заўважыць п.п. Мацкевіча і рэд. Вялецкага, а з Палякаў—рэд. Л. Абрамовіча і б. сэн. Крыжаноўскага.

Акадэмію распачаў сэн. В. Багдановіч, які выказаў свае пагляды на значэньне сьвяткаваньня і незалежнасьці для народу. Памяць памёршым на слаўным становішчы служэньня народу прысутныя, на прапанову прамоўцы, ушанавалі ўставаньнем. З прывітальнаю прамоваю ад Літвіноў выступіў Старшыня Нацыянальнага Камітэту п. Мацкевіч. Вітаў Беларусаў з днём нашага сьвята п. Л. Абрамовіч, як шчыры сын тутэйшага краю, хоць і Паляк па нацыянальнасьці. Пасьля гэтага сэн. Багдановіч адчытаў надасланыя прывітаньні ад намесьніка старшыні Беларускай Народнай Рэспублікі гр. В. Захаркі і ад Аб'яднаньня Беларускіх Студэнскіх Арганізацыяў ў Празе і ад асобаў: жыдоўскага пасла д-ра Выгодзкага, гр. гр. б. сэн. Назарэўскага, Марвіча, Вярцінскага і г. д.

З гарачымі прывітаньнямі ад друкароў выступіў гр. С. Вольскі і ад моладзі—студэнт Ст. Станкевіч.

Рэфэратам пасла П. Карузы, які высьвятліў значэньне і сутнасьць сьвяткаваньня, закончылася ўрачыстая акадэмія

Прывітаньне ад Намесьніка Старшыні Беларускае Народнае Рэспублікі.

Беларускаму Нацыян. Кам. ў Вільні.

Браты! у дзень дзесятых угодкаў абвешчаньня дзяржаўнай незалежнасьці Беларусі я ўсімі думкамі пераношуся да Вас—у родную старонку. Я сэрдэчна вітаю усіх Вас з найвялікшым Нацыянальным Сьвятам Беларускага Народу і разам з Вамі радуюся Вашаю радасьцю і Вашымі дасягненьнямі на нацыянальным шляху, гэтай адзінай дарогі, якая толькі і можа давясьці наш Народ да яго нацыянальнага сонца, да яго аканчальнага вызваленьня. Пераступаючы у гэты Вялікі Дзень цераз тыя няпрыемнасьці і тыя сумныя зьявы, якія так балюча прыходзіцца бачыць, пераносіць і адчуваць Вам там, на Бацькаўшчыне, а нам выгнанцам, тут на чужыне, я шчыра жадаю як найхутчэй перамагчы усе труднасьці і пасьпешна далей ісьці і працаваць на шляху узнаўленьня былое нашае культурнае і дзяржаўнае славы.

Браты! нашыя продкі былі першымі сярод славян. Гэтае пачэснае мейсца належыць і нам, іх патомкам. Пойдзем-жа шпарчэй шчыльнаю грамадою да нашага нацыянальнага права, да нашага ідэалу!

25 III 1928. *В Захарка.*

Praha I, Benediktskač 1a

Прывітаньне ад Аб'яднаньня Беларускіх Студэнскіх Арганізацыяў.

Беларускаму Нацыян. Кам. у Вільні.

Аб'яднаньне беларускіх студэнскіх арганізацыяў шчыра вітае усё беларускае грамадзянства, сьвяткуючае 10-ыя ўгодкі Абвешчаньня Незалежнасьці Беларускай Народнай Рэспублікі,

Беларускае студэнства, жыцьцёвым ідэалам каторага ёсьць зьдзейсьненьне Акту Незалежнасьці з дня 25. III 1928г. моцна верыць у непераможную сілу, выплываючую з усенацыянальнага аб'яднаньня і кліча да яго ў урачысты мамэнт 10-ых угодкаў Абвешчаньня Незалежнасьці Беларускай Народнай Рэспублікі ўсё сьвядома - беларускае.

Паўшым змагаром за Ідэю Незалежнасьці Беларусі - Вечная Памяць!

Жывучым і церпячым за гэту-ж Ідэю— Падзяка і Прызнаньне!

Будучым змагаром — як найбольш Развагі, Веры і Сілы!

За старшыню *Вячаслаў Лаўскі.*
За сэкрэтара *Ад. Клімовіч.*

25.III. 1928 г. Praha II. Wenzigowa 4.

Канцэрт.

Па закончэньні акадэміі а гадз. 8, там-жа ў залі Інстытуту, распачаўся канцэрт. Гр. Лобан, Маскалік, Чайкоў, Паўлікоўскі і Васілеўскі вельмі ўдачна выканалі вяршаваны сымбалічны абразок „На папасе", твор Янкі Купалы.

Струнны аркестр пад кіраўніцтвам гр. Я. Васілеўскага прыгожа выканаў некалькі музыкальных нумароў, а пасьля хор пад кіраўніцтвам гр. Фарэмбы пяяў беларускія песьні, якія зрабілі на прысутных вельмі добрае ўражаньне. Кожная песьня ўсё больш і больш захоплівала прысутных.

З пасярод вучнёўскае моладзі гр. Г. Шутавічанка і гр. Б. Стэповіч надта ўмела прадэклямавалі некалькі вершаў Ясакара, Я. Купалы і К. Сваяка.

Струнны аркестр, яшчэ раз выканаўшы некалькі музычных нумароў, закончыў канцэрт, адыграўшы беларускі нацыянальны гімн: „Ад веку мы спалі і нас разбудзілі".

Працэс быўш. пасла В. Рагулі.

(Канчатак).

Пасьля перарыву слова даецца **пракурору.**

Пракурор пачаў сваю прамову з таго, што прачытаў тэкст прысягі, якую даюць пры адчыненьні парляманту ў Польшчы паслы і сэнатары, — у тым, што яны павінны „pracować wyłącznie na dobro Państwa Polskiego, jako całości". „І вось, гавора пракурор,—гэтай прысягі Рагуля ня стрымаў, бо стаў працаваць проціў Польшчы".

Пракурор ставіць далей пад запытаньне і самую „беларускасьць" Рагулі. Хто такі Рагуля? — пытаецца ён. „Гэта тыповы расейскі сярэдні інтэлігэнт, які атрымаў расейскую адукацыю і расейскае выхаваньне, а цяпер зрабіўся „Беларусам", але не дзеля сваіх нацыянальных перакананьняў, а толькі з тэй мэтай, каб пад маскай беларускасьці больш шкодзіць Польшчы". Усю палітычную працу Рагулі ён называе „духоўным жанглёрствам" (фокусьніцтвам). „Такім жанглёрствам, — цьвердзіць пракурор, — была і яго прамова на Замку ў Наваградку".

Пракурор згаджаецца з тым, што сьведкі ня дужа моцна сцьвердзілі, быццам Рагуля казаў зусім не плаціць падаткі. „Можа ён гэтых слоў і не гаварыў. Ен. відаць, сказаў так: „вы *ведаеце самі*, што я не магу вам гаварыць, каб вы не плацілі падаткаў", але, як палітычны жанглёр, мог сказаць гэта такім тонам, каб усе зразумелі, што плаціць ня трэба і нават закрычалі: „ведаем, ведаем!" „Таксама ён мог проста і не казаць аб аддзяленьні Беларусі ад Польшчы і далучэньні да Саветаў, але, калі гаварыў аб „помачы ад закардонных братоў", ён мог паказаць рукой на ўсход, а Наваградчына сама добра ведае, у якой старане ад Наваградку знаходзіцца бальшавіцкая савецкая дзяржава.

Імкненьне Рагулі падгаварываць Беларускі Народ да адарваньня Беларусі ад Польшчы выявілася і ў яго вокрыку: „няхай жыве Незалежная Беларусь". Гэты вокрык мог-бы і ня мець таго значэньня, але трэба памятаваць, што гэта быў не які дыспут (спор) навуковы, а прамова да вялікай таўпы на прасторным пляцу, і дзеля гэтага гэты вокрык народ мог зразумець, як прызыў да адарваньня.

У кожным разе, варожае становішча Рагулі да Польшчы і палякаў выявілася ў яго прамове дужа выразна. Палякаў у гэтым краю ён уважае за „przybyszów" (прышэльцаў) і, хоць ён і не нагаворваў проста біць ці паліць асадвікаў, але гаварыў аб іх так востра, што прамова яго мела значэньне падбурэньня беларускага насяленьня проціў польскага".

Першым з абаронцаў гавора адвакат **Чэрніхаў.**

Чэрніхаў уперад за ўсё адзначае зусім неправідловае стараньне пракурора зрабіць з Рагулі маленькага нязначнага чалавечка, „сярэдняга расейскага інтэлігента", які зусім выпадкова недзе сказаў якуюсь няўдалую, але шкадлівую для дзяржавы, прамову. Гэта зусім ня праўда! Рагуля гаварыў у маі месяцы ў Наваградку прамову не як звычайны абыватаaль, а *як пасол Беларускага Народу*, і ня толькі пасол, але і *старшыня Беларускага Пасольскага Клюбу.* На пасла яго выбраў Беларускі Народ, а на старшыню клюбу,—яго сябры паслы і сэнатары. З гэтага відаць, што гэта чалавек, меўшы ўплывы і карыстаўшыся з пашаны сваіх сяброў, дзеля чаго і гэты судовы працэс ёсьць ня проста працэс Рагулі, але працэс *былога старшыні Беларускаго Пасольскага Клюбу.* Ён гаварыў, ведаючы, што ён адпавядае за кожнае сваё слова".

„Пракурор стараецца даказаць, што Рагуля нагаварываў народ да адарваньня Беларусі ад Польшчы. З браку довадаў пракурор нават ня ўстрымаўся рабіць свае асабістыя „шпыпушчэньні", быццам Рагуля рукой паказываў на ўсход, адкуль ён чакаў помачы. Нам-жа ня трэба гэтых „шпыпушчэньняў", бо з паказаньняў самых сьведкаў відаць, што гэтага ён не рабіў. Увесь сэнс яго прамовы быў у тым, што *ніхто Беларусам не паможа*, што ім трэба *самым* арганізавацца, як гэта робяць розныя народнасьці ў Заходняй Эўропе. У гэтым сэнсе ён прытачыў і вядомыя радкі з рэвалюцыйнай песьні: „*Никто не даст нам избавленія*: ни царь, ни раб и ни герой, Доб'емся мы освобожденія *своею собственной рукой*". (Хто „герой нашага часу"— ўсім добра ведама).

У чым-жа ўважаў Рагуля той спосаб, якім ён хацеў дабіцца асвабаджэньня? Як паказалі некаторыя сьведкі,—у легальнай арганізацыі Беларускага Народу на ўпадобе таго, як гэта рабілася ў Заходняй Эўропе. Бліжэйшай мэтай гэтай арганізацыйнай працы была ў яго, як відаць з паказаньняў сьведкаў, нават сьведкаў абвінавачаньня,— аўтаномія Беларусі. Калі-б нават Рагуля і закрычаў: „няхай жыве Незалежная Беларусь", дык у гэтым вокрыку нічога праступнага няма, але-ж нават і тут большасьць сьведкаў сцьвердзіла, што ён закрычаў: „няхай жыве Беларускі Народ".

Дарма Рагулі закідаюць, што ён гаварыў аб тым, каб не плацілі падаткі. З браку довадаў пракурор і тут выстаўляе толькі свае „вывёскі" і „шпыпушчэньні",—што ён гэта сказаў „такім тонам, каб было відаць, што плаціць ня трэба". З паказаньняў сьведкаў відаць, што ён толькі стараўся выясьніць народу тое, якія ёсьць законы аб падатках, (што ня можна прадаваць астатнюю карову, ня можна браць падаткаў зямельных з сусім малых гаспадарак), бо ўсе ведаюць, што на гэтым грунце ёсьць шмат і шмат надужыцьцяў. А калі Рагуля гаварыў, што падаткі надта высокія, што замнога войска, замнога паліцыі, дык—знайдзіце-ж мне такога пасла Сойму на ўсей Польшчы, які-б гэтага не гаварыў на мітынгу"?

На канцы адв. Чэрніхаў адзначае, што пракурор надужыў сваё палажэньне ў судзе, каб абразіць абвінавачанага, назваўшы яго палітычным жанглёрам. Можна абвінавачываць, але ня можна абражаць. Жанглёрства пракурор хоча відзець перадусім у тым, што Рагуля „ня стрымаў сваей пасольскай прысягі", — што ён не працаваў „на дабро польскай дзяржавы". „Але-ж я запытаюся,—гавора Чэрніхаў,—што такое „дабро дзяржавы"? Ці-ж мы мусім абавязкава разумець яе так, як разумее пракурор? Няхай пракурор успомніць, што было ў Варшаве каля двух гадоў таму назад у маі месяцы, калі там на вуліцах грымелі гарматы. Кожная старана па свойму разумела „дабро дзяржавы". Маршалак Пілсудзкі яго разумее па свойму, эндэцыя па свойму, „Пяст" па свойму, „Вызваленьне" па свойму і г. д. А Рагуля таксама мае права разумець па свойму і ён разумее, што, калі ў склад Польшчы ўвайшла значная частка беларускіх земляў і Беларускага Народу, дык „дабро Польскае Дзяржавы „jako całości" ня можа быць дасягнута датуль, пакуль не здабудзецца „дабро" і таго Беларускага Народу, які увайшоў у склад гэтай дзяржавы".

На падставе ўсяго гэтага адвакат Чэрніхаў дамагаецца поўнага апраўданьня Рагулі.

Пацьвердзіўшы тыя довады, якія прывёў Чэрніхаў, адвакат **Сьвірыд** зварачывае ўвагу суда на тое, што Рагуля гаварыў народу аб аўтаноміі Беларусі. Ведама, што ў тыя часы як-раз справа магчымасьці аўтаноміі Беларусі абгаварывался ў колах соймавых і нават урадавых. Ведама і тое, што ідэя аўтаноміі як раз выяўлялася як ідэя процілежная адарваньню Беларусі ад Польшчы. Ужо адно гэта паказывае, што Рагуля ня мог прапаведываць разам

і тое, і другое. Ён зварачывае ўвагу суда і на тое, што ў гэтыя часы як-раз адбываецца ў Вільні судовы працэс проці так званай работніцка-сялянскай „Грамады". „Грамадзе" таксама закідаюць імкненьне да адарваньня Беларусі ад Польшчы і далучэньня яе да „Савету". Усім добра ведама, што Рагуля як раз належаў да абозу проціленкага „Грамадзе", дык як-жа можна Рагулі закідваць тое, што нават і адносна да „Грамады" яшчэ ня выяснена судовым працэсам.

Няма дзіўнага, што Рагуля гаварыў вострa аб школах, аб падатках, аб асадніцтве, бо гэта найбольш балючыя для беларускага народу справы, але ня можна закідаць яму таго, чаго ня было, бо з паказаньняў сьведкаў відаць, што ён зусім не нагаварываў да неплачэньня падаткаў, ці да ненавісьці да асаднікаў, але гаварыў аб надужыцьцях, якія робяцца ў справе падаткаў і аб асадніцтве як шкадлівай палітыцы ня толькі для Беларусі, але і для самой Польшчы, бо самая гэтая палітыка сее ненавісьць паміж Беларусамі і Палякамі.

Адв. Сьвірыд зварачывае ўвагу і на тое, што, як сьцьвердзілі ўсе сьведкі, у час прамовы Рагулі народ заховываў поўны спакой, а паліцыя, якой было там шмат, пачынаючы з самага начальніка, ня ўмешывалася і не перашкаджала ходу мітынга.

З гэтага відаць, што прамова ня мела такога падбураючага і антыдзяржаўнага характару, які ёй хоча надаць пракурор, бо тады і народ не астаўся-б так спакойны і паліцыя зачыніла-б мітынг.

На падставе гэтага, адв. Сьвірыд дамагаецца ад суда апраўданьня В. Рагулі.

Астатнім выступае адв. **Аляксюк.** Падтрымліваючы довады папярэдніх прамоўцаў, ён між іншым падкрэсьлівае пытаньне аб незалежнасьці. Імкненьне да незалежнасьці, нават гутарка аб ёй і прызыў да яе, як да астатняга найвышэйшага ідэалу палітычнага існаваньня кожнага народу ня ёсьць праступленьне проціў лёяльнасьці. Ён прыводзіць прыклады таго, як сярод культурных народаў Эўропы нацыянальныя меншасьці маюць права зусім адкрыта гаварыць аб сваёй незалежнасьці, як аб той будучыні, да якой яны імкнуцца і нават у прысутнасьці ўраду выяўляваюць адпаведныя лёзунгі*). Дзеля чаго і выкрык Рагулі, калі ён нават і справуды закрычаў: „Няхай жыве незалежнае Беларусь!" ня мае ў сабе прызнакаў праступленьня.

Ня было ў прамове Рагулі і таго падбурэньня насяленьня, якое хоча яму прыпісаць пракурор. Калі-б запраўды гарачая прамова Рагулі да народу мела такое значэньне, дык яна бязумоўна адбілася-б як-небудзь у гэтым кірунку на настроях народу, але-ж мы відзім, што народ ня толькі тады астаўся спакойным, але і скора пасьля гэтага, калі ў Навагрудак прыехаў прэзыдэнт, прыняў учасьце ў яго ўрачыстым спатканьні.

*) У Вільні, кожны год 25 сакавіка, Беларусы сьвяткуюць з дазволу Польскай Улады, урачыстае абвешчаньне незалежнасьці Беларусі. Рэд.

Рагуля гарачы нацыяналіст і баяцьбіт за свабоду і дабрабыт свайго народу, але зусім ня прыхільнік далучэньня Беларусі да „С. С. С. Р.". Гэта паказала ўся далейшая праца Рагулі і было-б вялікай несправядлівасьцю, засуджэньне Рагулі і вялікай памылкай у працы „**na przyszłość**", на будучыню, бо гэтае асуджэньне налажыла-б новую перашкоду да магчымага збліжэньня паміж Беларускім і Польскім Народам.

Прэзэс суда дае голас для „астатняга слова" **В. Рагулі.**

Рагуля ўперад за ўсе горача пратэстуе проціў слоў пракурора, які карыстаючы са свайго палажэньня ў судзе, абразіў яго, назваўшы яго „палітычным жанглёрам". Няхай сабе ён атрымаў рэйскую эдукацыю,—ён і цяпер ня жаліцца на яе, але і тады, у той час, ён быў сьвядомым беларусам, горача любіў свой народ і працаваў на яго дабро. Ён прыймаў удзел на зьездзе ў Смаленску, ён сядзеў у турме за беларускую справу, ён і тады шчыра і адкрыта выказываў свае пераконаньні.

У сучасным палітычным беларускім руху ён заняў палажэньне *цэнтру* і, як гэта заўсёды бывае з тымі, хто знаходзіцца ў цэнтры, яму прыходзіцца цярпець і зьлева і справа. Польскі суд закідвае яму быццам ён хоча далучыць Беларусь да Савету, а левы беларускі лагер,—што ён быццам на польскія грошы накупляў маёнткаў. І тое і іншае няпраўда. Ён арыентаваўся не на Польшчу і не на саветы, а толькі на адно,—на свой Беларускі Народ, якому заўсёды служыў шчыра і адкрыта.

Далей Рагуля хоча перайсьці да разгляданьня пасобных пытаньняў. Прэзэс ня хоча яму даць гаварыць аб гэтым:

— **Pan będzie powtarzać się. O tym już mówili pańskie obrońcy.**

— Пане старшыня! Калі я буду паўтарацца, Вы маеце права мяне астанавіць, нават і зусім ня даць слова, але дазвольце-ж мне не палагацца толькі на адных абаронцаў, бо сядзець у турме будуць не яны, а я.

Прэзэс дае слова.

Рагуля сьцьвярджае, што ён зусім не нагаварываў да далучэньня Беларусі да С.С.С.Р., бо ён ёсьць прыхільнік ідэі незалежнасьці Беларусі,—што аднак сваю прамову ён закончыў вокрыкам: „**няхай жыве Беларускі Народ!**", што ён гаварыў проці асадніцтва як палітыкі польскага ўраду, а ня проціў асаднікаў. Адзін з сьведкаў, якія тут былі на судзе, ёсьць такі асаднік, але-ж ён ня выявіў ні варожага становішча да Рагулі, ні якой-небудзь абразы на яго прамову. Аб падатках ён сказаў у адказ на выкрык з таўпы, напэўна якога правакатара: „ці плаціць падаткі?" і адказаў: „ну, жо-ж вы хочаце, каб я сказаў, што падаткаў плаціць ня трэба?", але я кажу не аб тым, каб не плаціць, а аб тым, каб на гэтым грунце ня было якіх надужыцьцяў.

Працэс „Беларускай Сялянска-Работніцкай Грамады".

(Паводле вестак польскай прэсы).

Пасол **Дварчанін** на пытаньне старшыні, што ведае ў справе „Грамады", адказаў: „Ім робіцца несправядлівасьць, што сядзяць яны на лаве абвінавачаных".

Сьведкі: **Аўрыцэвіч, Стэповіч, Кампмахэр, Крук, Левін** і далейшыя 7 сьведкаў нічога цікавага не паказалі.

(*Адзінаццаты дзень працэсу—16 сакавіка*).

Адзінаццаты дзень працэсу можна назваць днём абвінавачаньня Мятлы, бо пераважная большасьць сьведкаў „даказвала" яго віну.

Сьведка **Галіцкі** гавора, што ў ваколіцах Крулеўшчыны чуў аб агітацыйнай працы „Грамады". Мятла на мітынгах запаведываў адарваньне беларускіх абшараў ад Польшчы, зазначаючы, што вясною 1927 году будзе паўстаньне.

Адв. **Абрамовіч.** Ці чулі вы, як гэта Мятла гаварыў?

Галіцкі адказвае: Не, гэтак людзі казалі.

Сьведка **Якімовіч**, з аднэй вёскі з Мятлою, гавора, што у Мятлы было некалькі асобаў, але аб чым была гутарка, ня ведае. На сьледзтве-ж Якімовіч абвіняваў Мятлу сваімі паказаньнямі.

Пракур. **Калапскі** пытае: Чаму вы тады гаварылі інакш?

Якімовіч адказвае: Бо гэтак гаварыць мне казалі ў паліцыі.

Нарэшце Рагуля ўспамінае той час, калі ў 1922 годзе яго прасілі паставіць сваю кандыдатуру ў Сойм. Цэлую ноч ён думаў аб гэтым, бо ведаў, што паспольства гэта небясьпечная рэч. Але любоў да свайго народу, імкненьне працаваць, перамаглі ў ім любоў да сваёй сям'і, і ён на новыя просьбы рашыўся. Цяпер паўстаў час расплаты за гэтае рашэньне. Гэтая расплата будзе сяньня, але для яго яшчэ важней тое, якая расплата будзе для яго 11-га сакавіка. Які-б ня быў ці той ці другі вырак, ён прыйме яго спакойна.

Суд пасьля нарады прызнаў Рагулю вінаватым па ўсім стацьцям (пераважна па 129, п. 1, 3 і 6) і засудзіў яго на два гады цяжкой турмы.

Пракурор патрабаваў датасаваньня да Рагулі „**środków zapobiegawczych**".

Абарона просіць суд аставіць Рагулю да аканчальнага рашэньня суда на волі. Ужо чатыры гады прайшло, як ён сказаў прамову. За гэты час ён і ня падумаў куды бегчы, быў на свабодзе і дабравольна зьявіўся ў суд. На рэшце ў яго ёсьць кавалак зямлі, які суд можа ўзяць пад кауцыю.

Суд згадзіўся з прапазыцыяй пракурора і пастанавіў датасаваць да Рагулі арышт.

Паліцыя прывізіла „багнэты" да ружжаў, і Рагулю павялі ў турму.

Сьведка.

Кап. **Міхальскі**—дае паказаньні пры зачыненых дзьверах.

Паліцыянт **Савіч**—канфіскаваў 4000 брашураў „Таварышы работнікі і сяляне" ў памешканьні пры Віленскай в. 12.

Скулацкі—ведае, што Мятла вазіў адозвы ў Дзісну і даваў пропускі ў С. С. С. Р.

Прак. **Калапскі.**—У першым сьледстве вы казалі аб „вырэзваньні паноў".

Скулацкі.—Гэтак мне загадаў сказаць камандант Мапхроўскі.

Адв. **Абрамовіч.** — Ці ня былі вы канфідэнтам?

Скулацкі. — Не, але агульна мяне лічылі канфідэнтам.

Падкамісар **Шышкевіч** — даказваў лучнасьць Акінчыца з Пархімовічам з Міра і забойства канфідэнта Гладкага з сям'ёю сябрамі „Грамады"—Трошкаю і брацьцямі Будзейка.

Суд пастанавіў дапрасіць Пархімовіча, які адбывае кару ў навагрудзкім вастрозе.

Навакоўскі, кіраўнік сьледчай экспазытуры ў Вільні, падцьвердзіў агулам паказаньні асьпіранта Васілеўскага. Абшырна гаварыў аб транспартах літэратуры, якую Акінчыц высылаў у вайсковыя аддзелы м. Вільні і аб тым, што Акінчыц стала паразумяваўся з ППС лявіцаю, церез Аляйнічака, сябры КПЗБ. На падцьверджаньне лучнасьці „Грамады" з КПЗБ Навакоўскі паказаў суду плякат, які быў вывешаны ў дзень распачацьця працэсу. Напісы на гэтым плякаце гучэлі: „Прэч з судом над грамадоўцамі, жадаем звальненьня арыштаваных паслоў". Коўш быў савецкім эмісарам.

Адв. **Мацьяш.**—Адкуль вы ведаеце, што Коўш быў эмісарам?

Навакоўскі. — Мне казалі канфідэнты.

(*Дванаццаты і трынаццаты дзень працэсу—17 і 20 сакавіка*).

Дванаццаты дзень працэсу быў пасьвечаны дапросу адв. **Андрэева** і заступніка начальніка бясьпечнасьці пры ваяводзкім урадзе, **Ракоўскага.** Паказаньні адв. Андрэева датыкаліся справы бюро для абароны грамадоўцаў і нічога новага не далалі. Ракоўскі дапрашываўся пры зачыненых дзьверах.

Падкамісар паліцыі **Барташэвіч** сваімі паказаньнямі, у якіх была мова аб прыгатаваньнях „Грамады" да захопу ўлады шляхам паўстаньня і перавароту, распачаў трынаццаты дзень працэсу.

Камісар Ашмянскага пав. **Матулевіч** гаварыў аб пабыце беларускіх пасло́ў на абшары Ашмянскага пав., а потым, у выніку пытаньняў абвінавачаных, адмаўляецца ад гэтага.

Вялейскі войт **Карэвіч** паказаў, што па ўзьнікнавеньні гуртка „пасьпаліся" дэкларацыі на беларускія школы.

З адчытаных паказаньняў **Дубоўскай** і падпалкоўніка ген. штабу **Флёр-**

ЯКУБ КОЛАС. 4)

Новая Зямля.

(Працяг).

— Ну, ты заглядваеш далёка,
Дык трохі хібіць тваё вока —
Вось гэта раз; а падругое —
У нас ужо ёсьць сёе-тое:
Ну, пляц, зямлі на чвэрць надзела;
Лічы пад тысячу іх сьмела.
А там зямельны банк паможа,
Быка, карову прадамо...
Чаго палохацца? дармо!
Абы ахвоту меў, нябожа!
А пры жаданьні, пры ахвоце
Сам чорт ня страшан у балоце! —
Сказаў Міхал на словы брата,
Сказаў рашуча і заўзята.

А маці слухае маўкліва,
Аб чымся думае тужліва;
Сказаць штосьць хоча і ўздыхае,
Штосьць за язык яе трымае,
— Вось як пачнеш так разважаньне,
Агорнe ўсё табе да званьня, —
Нарэшце маці ня ўтрывала: —
Таго няма, другога мала;
А як жывеш ды не гадаеш,
То й ліха тога не зважаеш...
Так... хоць зямлі сваё нямнога,
Але ўсё-ж лепей, як нічога.
А збудзь яе — пачуеш страту,
Бо дзе паставіш тую хату,
Калі няпчасьце напаткае,
Бо гэта служба ўжо такая?
А там, за сьветам, на чужыне
Ніхто цябе, ой, ня прыгіне!
І як там будзе з той зямлёю?

Ня хваціш голаю рукою, —
Ня пэўна ўсё і невядома,
Дык больш пільнуйцеся вы дому!
— Ну, вось кабеціна дзіўная! —
Міхал на жонку нападае: —
Ці-ж мы зямлю сваю збываем?
Мы на рахункі прыкідаем.
Дык што, скажы, ну хоць-бы й пляц?
Падумаць — выстраіш палац!
Па часе будзе і развага,
Калі ў лоб стукне табе шляга!
— Вядома, бацькаўшчыны шкода, —
Сказаў Антось у тоне згоды: —
Але-ж і трэба меркавацца
І аднаго чаго трымацца;
І ня чужым, а сваім вокам
Агледзіць трэба неdarокам,
Як мае быць, Заблоньне тое;
А можа выйдзе што якое.
Рабіць тут трэба — адно слова,
Не то, што — цуп-луп! — і гатова,
Бо гэта справа — ня пустая;
Людзкі-ж язык кaсьцей ня мае.
Я так-бы раіў: выбраць час
І агледзець усё зараз,
А там сама пакажа справа,
Ці варта шуму ўся аблава.
Бо мо' ваўкі ўсе пасхадзілі. —
На том яны і парашылі.

Я тут спыню апавяданьне,
Каб значны крок ступіць назад:
Зрабіць уважлівы агляд
Прычын імкненьня, парываньня
На новым грунце сесьці стала
І чым жыла душа Міхала.
А поруч з гэтым мімаходам
Жыцьцё мінулае кранyць
І ў цёмны кут яго зірнуць,
Дзе пад халодным яго лёдам

На зло ліхім яго прыгодам
Крыніцы сьвежыя цякуць.

Міхал... вы лепш спытайце самі
Пра палясоўщчыка Міхала:
Яго ўся воласьць наша знала,
Ён быў вядомы між панамі!
Ды што паны?! сам князь Антоні,
Я памятаю, як сягоньня,
Ня раз з Міхалам меў размову.
І знаў-жа-ж сушкоў лясьнікову!
Ён ведаў, як сваё пяць пальцаў,
Ну, да мала ўсіх мікалайцаў.
Патрава здарыцца, пакража, —
Як бачыш, вызнае, дакажа
І дойдзе ўжо да галубочка,
Як-бы па нітцы да клубочка.
Дык і ня дзіва, што Міхала
У нас любілі вельмі мала.
Міхал сам гэта чуў і ведаў,
Ды што ты зробіш? так з прадзедаў
Было-вялося і вядзецца,
І ўсё ўпустую люд таўчэцца;
Ды будзе час паразуменьня —
Таўкне пад самыя карэньні...

І вось што, братцы, дзіўна ў сьвеце,
Вы толькі добра пагледзеце:
Той чалавек, што першы, абоку,
Ужо без таго ня ступіць кроку,
Каб ня ткнуць пальцам на другога,
Ды на заклятага, ліхога, —
Ён тое самае ўчыняе,
За што другога бэсьціць-лае,
Як толькі скуру яго ўзьдзене
Ці чуць кранецца яго кія —
Такім яшчэ ваўком завые
І дзе ён добрасьць толькі дзене?
На што вада, але і тая
Ня ўсёды роўны нораў мае:
Спакойна ў ямках і заторах,

Але капае дол у горах
І страшна пеніцца, бушуе
І грунт каменны там сьвідруе.
А сіла ў тым, на мой пагляд,
Які выконвае загад.

Міхал, як толькі ажаніўся,
Тады-ж ад бацькі аддзяліўся,
Бо стала цесна. З тэй прычыны
Разоў са два схадзіў у Прусы —
Куды ня трапяць беларусы?
Але абрыдла гэта справа
І адвярнуўся ён ад сплаву;
Пайшоў на службу таўканцуца,
Бо дома негдзе разгарнуцца.
Наўперад ён праз час каторы
Быў пры падлоўчым на каморы.
Стары лясьнічы пасваему
Цаніў Міхала, як служаку:
Ганяў усёды небараку,
Як-бы скацiну тую нему.
Ня раз на кажалах Міхала
Лясьнічы так казаў, бывала:
— Што-ж? добры конь і цягне дужа! —
І ня пускаў Міхала з гужа.
Міхал яму рабочых ставіў
І сенакосы яго правіў
І догляд меў за панскім стадкам.
Бо што ты зробіш тут? стараўся.
У другое месца перабраўся —
Яму ўважыў пан лясьнічы.
І сеў Міхал у страшнай дзічы,
Дзе лес адзін, хмызьняк ды поле
Ды ветру посьвісты на волі.
Было зямелькі там валока,
Дзе можна-б моцна і глыбока
Пусьціць карэньні ў грунт, абжыцца —
Было над чым разварушыцца.
Але бязгнойная, пустая
Зямлі волока была тая,

ка вынікае, што сяброўскія білеты „Грамады“ былі „легітымацыямі“ на пераход савецкай граніцы.

Радашкаўскі войт **Дварэцкі** гаварыў аб труднасьцях зьбіраньня падаткаў.

Сэкрэтар сьледчых справаў Маладэчанскага пав. **Гродзкі** заўважыў шмат камуністых паміж гурткоў „Грамады“, многія з іх працавалі ў шпіёнстве. Многа гаварыў аб дзейнасьці „Грамады“ на абшарах Вялейскага і Маладэчанскага паветаў, дзе павадырскую ролю адыгрывалі Рак-Міхайлоўскі і Мятла.

Капуцкая падцьвердзіла, што Капуцкі і Буцько, абвінавачаныя па 102 арт. К. К., былі звольнены з вастрогу пад каўцыю па 2000 злотых, якія грошы даў Цэнтр. Сэкрэтарыят „Грамады“.

Паліцыянт **Гібш** сцьвярджае кантакт „Грамады“ з СССР і камунізмам.

Пшадоўнік сьледчага ўраду **Лукоўскі** прывёў факт істнаваньня беларускага каманданта ў вёсцы Гірд'я, якім аказаўся Сьвечка. Пры рэвізіі ў Моніка ён спаткаўся з чынным апорам.

Малютка, селянін з адной вёскі з Рак-Міхайлоўскім, гавора, што на адным з сабраньняў „Грамады“ чуў заклік да ўзброенага паўстаньня.

Пашкевіч падцьвердзіў кантакт Мятлы з камуністымі.

Апошні сьведка паручнік **Герцог** даваў паказаньні пры зачыненых дзьвярах і гэтым зачыніў трынаццаты дзень працэсу.

Чатырнаццаты дзень прац.—21 сакавіка).

Дзень распачалі прыведзеныя з вастрогу і таксама абвінавачаныя па 102 арт. К. К. сьведкі: **Шакуль, Трус, Рыжы, Сабілт, Ліс і Магільніцкі.** Усе яны адмовіліся ад сваіх першых паказаньняў у сьледчага судзьдзі і паліцыі, калі сцьвярджалі сваю прыналежнасьць да КПЗБ. Першыя свае паказаньні тлумачаць біцьцём у паліцыі ў часе сьледзтва.

Камандант паліцыі Браслаўскага п. **Кубарскі** гаварыў, што значная часьць арганізацыйных сабраньняў гурткоў адбывалася нялегальным шляхам, што грамадоўская прэса ўзбудзіла варожыя адносіны да польскасьці і што Мятла меў кантакт з элемэнтамі, варожымі польскай дзяржаўнасьці. На пытаньне адв. Гонігвіля Кубарскі адказаў, што Глушын быў канфідэнтам паліцыі.

Глушын, які пры дапросе 29.II. пярэчыў, што быў канфідэнтам Кубарскага, цяпер сцьвердзіў гэта і сказаў, што на першым дапросе паказваў няпраўду, бо баяўся помсты з боку палітычных вязьняў. У Цэнтральным Сэкр. „Грамады яго, Глушына, павучалі быць асьцярожным і весьці грамадоўскую працу канспірацыйна, пры чым зьвярталі ўвагу на зьбіраньне аружжа і на гатоўнасьць да паўстаньня. Калі Глушын на жаданьне суда паказваў на пляне Сэкр. „Грамады“ пакой, дзе гутарыў з Мятлой, апошні асьведчыў, што „гэты пакой на такія размовы ня ўжываўся“. Гэты зварот прак. Калапскі папрасіў упісаць у пратакол.

Здановіч—падцьвердзіў паказаньні Глушына.

Вывядоўца **Буцкі**—пры рэвізіі ў Кісіна знайшоў каля 3 кілё выбуховага матэрыялу і 10 запальнікаў да гранатаў.

Дамарацкі—быў у „Грамадзе“, але, пераканаўшыся аб камуністычных настроях у ёй, выйшаў.

Жалевіч—ад 1921 году быў у ячэйцы КПЗБ разам з Шульжыцкім.

Нябошчык Пётра Крэчэўскі.

Дня 8-га сакавіка 1928 году ў бальніцы на Кралёўскіх Вінаградэх у Празе Чэскай памёр сын Беларусі — Пётра Крэчэўскі. Не ўспамінаю тутака ані тытулаў заслугаў грамадзкіх нябошчыка, бо ён у жыцьці сваім не належаў да тых грамадзян, якія ў пагоні за этыкетамі патрацілі галовы свае. Трывожыці нябошчыкавы косьці ў чэскай зямельцы тытуламі ня буду. Больш-менш, яны ведамы шырокім беларускім масам.

Нябошчык Пётра Крэчэўскі належаў да ліку тых людзей, веры якіх ніхто і ніпто не патраціла зламаці. Непераможная вера ў Беларусь, як вольную і непадзельную дзяржаву, заўсёды была правадыром ягоным. Верны гэтай ідзі Пётра Крэчэўскі лёг у магілу. Маўклівая і насьлядоўная праца нябошчыка аддзяляла яго ад рабое грамады беларускіх палітычных працаўнікоў на эміграцыі і ў Краю, якія ўсю сваю энэргію выладоўваюць часта на бяззьместныя прамовы у кожным, адпаведным і неадпаведным мейсцы і нарады над спозьненымі плянамі. Ціхая праца, праца штодзенная, абдуманая і насьлядоўная, займала апошнія два гады жыцьця нябошчыкавага.

Часта слабое здароўе, грудзі высаныя сухотамі адрывалі ад працы П. Крэчэўскага; тады можна было спаткаці ягоную высокую, худую і барадатую фігуру на двары. Але, гэта рэдка бывала. Нябошчык, поэт у душы, наказаў моцна самоту, бо толькі ў ёй мог аддацца ўвесь сваёй працы, якую пакінуў толькі некалькі месяцаў перад смерцьцю сваею. Цягнуў небарака да канца, пакуль з дарогі ня зьбіла яго лютая сьмерць. Памёр далёка ад Бацькаўшчыны, але абраз Яе меў у сэрцы і голасу яе слухаў аж да сьмерці. Чэсна, як належыць сыну Беларусі, выканаў свой нацыянальны абавязак, аддаўшы жыцьцё Бацькаўшчыне, лёг у магілу. Будзь яму лёгкай, Чэская зямліца! Калі-ж жыцьцё дазволіць здабыці шчасную долю Беларусі, косьці ягоныя ня будуць забытымі.

Жыцьцё нябошчыку, як і кожнаму з працаўнікоў Беларусі, было мачахаю. Абставіны жыцьця беларускае эміграцыі ня можна залічыці да салодкіх. Працаваці дужа цяжка; але нябошчыка гэта ня пужала. Усё, што было ў ягоных сілах, хаця часта гэта вымагала ахвяры слабага здароўя, было выканана ім. У гэтым крылася найпякнейшая нябошчыкава старонка жыцьця, як чалавека. Шмат часу, у вапошнія гады жыцьця свайго, П. Крэчэўскі пасьвячаў літэратурнай працы. Часта дзяліўся думкамі з ніжэй падпісаным аб характары свае літэратурнае працы, але заўсёды на ўспамін аб друкаваньні адказываў: „Пасьля мяне, не цяпер“...

Бедны прачуваў хуткую сьмерць сваю і лёгка сабе ўявіці той боль, які цярпеў нябошчык разумеючы, што нават умерці і то мусіш на чужыне. Трэба спадзявацца, што паважаная грамадзянка Крэчэўская дазволіць літэратурную спадчыну нябошчыка перадаці друкам на карысьць Беларусі, якой так верна аж да апошняе хвіліны свайго цяжкога жыцьця служыў аўтар яе.

Фр. Грышкевіч.

Прага. 15. III. 1928.

З жыцьця Польшчы.

Сойм і Сэнат адчыняюцца 27 сакавіка.

22 сакавіка Прэзыдэнт Рэспублікі выдаў распараджэньне аб адчыненьні першага паседжаньня Сойму і Сэнату 27 сакавіка.

Паседжаньне Сойму адчыняецца ў соймавай залі а 17 гадз. 30 мін., а Сэнату а 18 гадз. 30 мін.

Тры тысячы работнікаў без працы.

У невялічкім артыкуле пад гэтакім назовам „Robotnik“ № 85 (3281) піша:

„14 сакавіка Рада Міністраў пастанавіла ліквідаваць дзяржаўныя работы, якія вядуцца ў Варшаве з крэдытаў акцыі злагоджваньня безработцьця. Ліквідацыя пачалася ўчора (22 сакавіка). Будзе звольнена каля 3000 работнікаў.

3000 работнікаў, дзякуючы ўраду, застанецца бяз сродкаў утрыманьня.

Так, цераз два тыдні па выбарах, зьдзейсьніваюцца „абяцаньні“ ўрадавай „адзінкі“ адносна барацьбы з безрабоцьцем“.

Студэнская „праца“.

Польскія газэты пішуць, што на мінулым тыдні ў Львове група польскіх студэнтаў пабіла на вуліцах места некалькіх прахожых Жыдоў. Студэнты ўварваліся ў жыдоўскую цукерню і прабавалі разбурыць яе. Беспарадкі былі спынены дзякуючы паліцыі, якая арыштавала некалькіх учасьнікаў.

Асуд забойцаў Балаховіча.

14-га сакавіка Беластоцкі Акружны Суд прыгаварыў на сьмяротную кару Аляксандра Байко — забойцу генерала Булак-Балаховіча, брата г. зв. „бацькі“, другіх супольнікаў забойства—Бартасяка, Брцішэўскага і Лейчука — прысуджана на бястэрміновую катаргу. Забойства Балаховіча было дакanana ў 1923 годзе.

Што дзеецца ў сьвеце?

Новая антысавецкая змова.

Ленінградзкае (Петраградзкае) ГПУ паведамляе аб выкрыцьці новай контрэвалюцыйнай змовы. На чале змовы стаяў быўшы афіцэр Архіпаў, які ведамы па арганізацыі белых атрадаў у Фінляндыі. Змова была скіравана проціў існуючага дзяржаўнага ладу. У гэтай справе арыштавана 25 чалавек.

Праекты разаружэньня.

Ангельскі ўрад унёс у канфэрэнцыю па разаружэньню, якая адбываецца цяпер у Жэнэве, свой праект разаружэньня. Ангельскі ўрад прапануе: 1) ня будаваць у будучыні баевых караблёў, разьмерам больш за 30.000 тонаў, узамен цяперашніх 36.000 тонаў; 2) скараціць калібар (памер) гарматаў на баявых караблёх з 16 па 13.5 цаляў; 3) прадоўжыць тэрмін службы баявых караблёў з 20 да 26 гадоў.

Прадстаўнік СССР на канфэрэнцыі па разаружэньню, Літвінаў, ад імя савецкага ўраду унёс свой праект разаружэньня. Літвінаў прапануе абмяжаваць на палавіну ці на 1/4 чысьленага стану сухаземных і марскіх войск, а также захаваць ваенны матэрыял, апрача танкаў і цяжкай артылерыі.

Цэны штучных гнаёў.

Да ведама сялян.

Да нас зьвяртаюцца з пытаньнямі аб істнуючых цэнах на фабрычныя ўгнаеньні (парашкі).

Гэтым выясьняем, што на мейсцы у Вільні прадаюцца:

У Зыгмунта Нагродскага (Завальная 11-а):

Чылійская сялетра па 48 зл. за 80 кілё.

Каініт па 80 зл. 50 гр. за 100 кілё.

Патасовая соль 23 прац. па 13 зл. 50 гр. за 100 кілё.

Тамасоўка 18 прац. па 18 зл. 50 гр. за 100 кілё.

Супэрфасфат 18 прац. па 19 зл. за 100 кілё.

У „Rolniczym Syndykacie“ на Завальнай вуліцы, № 9:

Чыл. сялетра па .	60 зл.—гр.		за 100 кіл.
Каініт	8 „ —		
Патас. соль. 32 прац.	23 „ 50 „		
Тамасоўка 18 „	18 „ — „		
Супэрфасфат 18 „	20 „ — „		

У некаторых павятовых местах ёсьць мяйсцовыя земляробскія сындыкаты і склады, дзе можна гэтыя парашкі купляць, ня выпісваючы з Вільні.

А дзеля гэтага радзім кожнаму, хто хоча купляць штучныя гнаі (парашкі), зьвярнуцца да сындыкату ў сваім павятовым месьце. Калі-ж часам здарыцца, што няма гэтакага дзе-колечы, дык тагды няхай выпісвае з Вільні па вышэй паданым адрэсам. Перасылка будзе каштаваць больш-менш 1/8 часткі цаны тавару.

Дзе рос сівец ды пырнік густа
І дзе спакойна каля куста
Ляжаў шарак, бо там ніколі
Саха зямлі не баразьдзіла.
Было маркотна і няміла
У тым пустым, зьдзічалым полі.

Міхал наехаў бяз нічога.
І вось жыві тут, разжывайся,
Хоць сам у соху запрагайся
Ды бяры жонку на падмогу
З трыма малымі хлапчукамі.
Але стаў цьвёрдымі нагамі
Міхал на гэты грунт няплодны.
— Ня плач: ня будзем тут галодны;
Бог дасьць, сяго-таго прыдбаем,
Дабра якога дачакаем, —
Так разважаў ён сваю жонку: —
Жывым ня кінешся ў палонку!
Зямлі—зірні—як скінуц вокам.—
За гаспадарку ненарокам
Міхал на новым месцы ўзяўся;
Каня, кароўку расстараўся,
Завёў сьвіней, дзьве-тры авечкі.
Тымчасам з дому для падмогі,
Саху забраўшы і нарогі,
Антось прыехаў і на грэчку
Узьняў маргоў са два папару.
І ажывіліся амшары,
Запахла сьвежаю ральлёю,
Як-бы сам бог тут над зямлёю
Прайшоў і глянуў міласьціва,
Антось заложна і цярпліва
Ўкладаў у зямлю свае сілы.
На божы сьвет, як-бы з магілы,
З зямлі травінкай далікатнай
Густую шчотачкаю здатна
Ўсхадзілі дробныя зярняткі.
Як у калысачцы дзіцятка,
Калі ўжо трошкі акрыяе,
Сваю галоўку падымае
І навакол глядзіць зьдзіўлёна,—
Так гэта збожайка зялёна
Да сонца ймкнулася лісткамі,
Бы к матцы дзіцятка рукамі.
Тымчасам хлопцы падрасталі,
Старэйшым дома памагалі.
Прайшоў гадок, мінуў другі,
У касьбу запахлі мурагі.
На полі ветла, самавіта
У рад стаялі копкі жыта,
Так аздабляючы загоны.
А на гародзе мак чырвоны,
Раскрыўшы гожыя лісточкі,
З іх ткаў прыўдалыя вяночкі
Вакол галоўкі маладзенькай,
Такой прыгожай, зялененькай.

І часта ў добрую пагоду
Ідзе Міхал дамоў з абходу
І хоць чуваць, што баляць ногі,
Але зварочвае з дарогі
І робіць крук, бо як стрымацца,
Каб не зайсьці палюбавацца
І ярыною і жытамі?
Ідзе, а ветрык з каласкамі
Вядзе прыемную размову
І цешыць душу лясьнікову.
Міхал падыдзе і прыстане,
Усю лаву жыцейка агляне
Ды возьме ў пальцы асьцярожна
Яшчэ нясьпелы і парожны
Ён колас жытні і паглядзіць,
Рукою лёганька пагладзіць,
Нібы сынка свайго малога,
І ў сэрцы дзякаваў ён бога.

У тым кутку, глухім і дзікім,
Стараньнем дзядзькавым вялікім
І цяжкай працай хлебароба
Набыта розная надоба;
Ўсё зацьвіло, загаманіла,
Бы жыватворчая тут сіла
Ад сну прыроду абудзіла.
Гумно паўнела з кожным годам,
І багацеў хлявец прыплодам,
І грош стаў лішні завадзіцца,
Было што есьці, чым акрыцца,
І быў парадак, лад у хаце,
Даўно прывыкшы к адзіноце;
А цэлы рад збаноў на плоце
Казаў аб тым, што гаспадыня
Была ў сваёй у каляіне
І што яе, таксама, справа
Вялася добра і рухава,
Бо тут збаны ня так стаялі:
Яны за тое ўжо казалі,
Што малака было даволі.
Ў пастаўніку пры самым полі,
Свіньня, як хворая, стагнала,
Хоць гэтай хворасьці ня знала
Яе такая ўжо натура:
Стагнаць і лыч трымаць панура,
Як-бы ёй цяжка жыць на сьвеце.
А парасяткі, яе дзеці,
Ўсяму дзівіліс неcканчона,
Бо надта рохкалі зьдзіўлёна.
Другі гурток другой жывёлы,
Дзесятак кур, пявун вясёлы
Каля платоў чарвей шукалі;
Квактуха голасна квактала,
А кураняткі чарадою
Паслушна ўсёды йшлі за ёю.
Тут кожна рэч аб тым казала
Што маладая гаспадарка
Ішла ўпярод пасьпешна, шпарка
І большы круг яна займала.

Часамі хмурнаю вясною
Цяплом павее, цішынёю,
І хмарак сівыя фальбоны
Падуць, апусьцяцца наніз,
І неба яснага абрыс
Зірне скрозь цяжкія заслоны,
І дзень тужлівы, засмучоны
Аздобіць сонцаў агняпіс,
І ўсё вакол павесялее,
На момант сьцішыцца, замлее,
На ўсё адбітак ляжа згоды,
І нікнуць подыхі нягоды;
Зямельцы неба усьміхнецца.
Глядзіш—тады табе здаецца,
Што холад згінуў назаўсёды.

Але ці-ж так? Эх, негадана
Вятруга ўсходзіцца паганы,
І даль палёў маркотна стане,
Жалобы цень яна апране,
І ўсё нейк смутна пазірае,
Чагось нядобрага чакае.
Так і ў жыцьці: бягуць часіны,
Ліхія, добрыя хвіліны,
Адна зьмяняецца другою.
Ня ўсьпеў Міхал з сваёй сям'ёю
І пяць гадкоў спазнаць спакою,
Як сталі чуткі пачувацца—
Лясьнічым сам даваў намёкі—
Праз час ня вельмі так далёкі
Ў другі куток перабірацца.
І гэта вестка ўсіх смуціла,
Рабіць ахвоту ўсю адбіла:
Рабі, працуй, кладзі ты сілы
У гэты дол чужы, пастылы
І горкім потам аблівайся,
Зрабіў парадак—выбірайся
Ды йзноў ідзі адсюль у госьці...
Эх, вы, паны! эх, ягамосьці!..

(Далей будзе).

Ці ёсьць людзі на месяцы?

У вапошнія часы сталі зьяўляцца ў газэтах ды ілюстраваных журналах зацемкі аб месяцы, яго горах, далінах, вулканічных кратэрах і г. д. Дыскусіі вучоных па гэтаму поваду звычайна канчаюцца пытаньнямі: ці ёсьць людзі на месяцы, ці магчымы зносіны з імі?... Адзін з чэскіх астраномаў п. К. падае ў газэце „Tribuna“ свае думкі, якія тутака часткава прыводзім:

Усім нам добра ведама, што месяц ёсьць даўно памёршым нябесным целам, патухшым унутры і ня маючым атмасфэрнай абалочкі. Ужо гэты самы факт дае нам ясны адказ на пытаньне, ці могуць быць на месяцы ня толькі людзі, але і наагул жывыя элемэнты.

Месяц ёсьць к нам найбліжэйшым з усіх нябесных цел, бо ён зьяўляецца часткаю нашае плянэты зямлі і яе садарожнікам. Ня гледзячы на гэта, мы яго мала знаем і нават менш аб ім ведаем, чым аб іншых нябесных целах, шмат далейшых ад нас. Напрыклад: дагэтуль ня зусім дасьледавана кружэньне месяца каля яго ўласнае восі. Ніхто з нас ня бачыў яшчэ другой палавіны месяца, што адвернена ад нас. За ўвесь час іставаньня людзей месяц паказвае толькі адзін свой бок. З гэтага можна было-б рабіць вывад, што ён зусім ня круціцца каля сваей восі, але гэта таксама было-б памылкай.

Пяройдзем далей да рэчы, як зьявіўся месяц, хоць і гэтым ня скажам нічога новага. Кожны з нас ведае, што месяц ёсьць часткаю нашае зямлі, адкінута ею самою ў тыя часы, калі зямля была яшчэ рэдкаю (цякучаю) масаю, і паглядзімо, як ён разьвіваўся.

Пры нязьмерна быстрых паваротах рэдкай масы адскочыў ад яе вялізарны кавалак і ў сілу інэрцыі паляцеў у нябесны прастор. Як толькі гэты кавалак страціў сілу цэнтрабежнасьці і даляцеў на граніцу ўплыву прыцяжэньня зямлі, стаў самастойна разьвівацца так, як наша зямля, г. ё. круціцца каля свае восі і каля сонца, цераз што яго маса атрымала круглую форму. Разьвіцьцё месяца пашло больш быстрым тэмпам, чым зямлі з гэтакіх прычын: 1) яго цела ў дзевяць разоў меншае, чым цела зямлі і 2) апынуўшыся пасярод двох магутных чыньнікаў, як сонца і наша зямля, страціў сваю самастойнасьць. Сонца тады было шмат гарачэйшае і бурнейшае, чым цяпер (яно цяпер знаходзіцца ў стане астываньня), дык сваім нязьмерным упалам высушала паверхню месяца. Таксама і наша зямля была гарачая; яна, трымаючы месяц, як на прывязі, пасылала на яго свае палючыя прамені. Маса месяца быстра перагарэла і быстра стала астываць. Чыннасьць вулканаў на месяцы станавілася быстра пераходнай. На астыўшай паверхні месяца стварыўся такі клімат, што вылучаў магчымасьць паяўленьня жывых арганізмаў.

Калі пасьля і зьявілася нейкае арганічнае жыцьцё, дык яно абмежавалася зародкамі ў вадзе. Дапускаем нават, што зародкі маглі разьвівацца ў формы земнаводных жывёлаў (жабаў, марскіх сьвінак і г. д.), а можа і яшчара падобных, але-ж ня больш. Але і гэтую гыпатэзу ставім пад сумлівасьць. Што датыкаецца расьлін, дык яны маглі таксама разьвіцца толькі ў пачатковых формах і служыць для корму яшчарападобным жывёлам. Жыцьцё на месяцы, калі яно зьяўлялася, магло быць толькі дачасным, не даўгавечным; што сягоньня нарадзілася—заўтра землетрасеньнямі і вулканічнымі пераваротамі масы было зьнішчана. Месяц хутка халадзеў, маса яго гушчала, вада выпарывалася, а паветра станавілася ўсё больш і больш рэдкім.

У той час, калі ў морах нашай зямлі зьявіліся першыя галавачыкі і смаўжы—жыцьцё на месяцы было ўжо скончана. Тады месяц як „вока рыбы“ глядзеў на зямлю і на зачаткі жыцьця на ёй, якія толькі нараджаліся.

Сьмела можам цьвердзіць, што на месяцы людзей няма, там іх ніколі ня было і быць не магло.

Усётакі магчыма дапусьціць, што цяпер на месяцы ёсьць цень жыцьця, што некаторая частка расьлін магла ўтрымацца ў глыбокіх пропасьцях, дзе наглымі пераменамі ад цяпла да холаду робіцца раса, гэта лішайнікі-мхі і тыя найніжэйшыя арганічныя адзінкі ў падобе бактэрыяў, якія пераносяць нязьмерныя марозы і гарачыню, якімі паверхня месяца надта абдарана. Такія жывыя арганізмы толькі дапускаем, але ня цьвердзім, што яны там ёсьць.

Цяперака надта шмат гаворыцца аб зьдзейсьненьні Вэрнераўскай ільлюзіі аб „падарожжы на месяц“. Магчыма, што цяперашняй тэхніцы ўдасца вынайсьці ракету і спосаб кінуць яе за граніцу прыцяжэньня зямлі, але кожны экскурсант, які адважыўся-б на такую падарожжу ніколі-б назад не вярнуўся. Калі-б ён ня згінуў у дарозе, што вельмі праўдападобна, дык напэўна згінуў-бы пры паданьні ракеты на паверхню месяца. На сьвеце ўсё можна рабіць, але кожная магчымасьць таксама мае свае граніцы.

Занямонец.

Паседжаньне Рады Беларускага Інстытуту Гаспадаркі і Культуры.

31-га сакавіка адбудзецца паседжаньне Рады Беларускага Інстытуту Гаспадаркі і Культуры.

На гэтым паседжаньні будзе перавыбраны Цэнтральны Урад і Рэвізыйная Камісія, а так-жа будзе абгаворана некалькі бягучых пытаньняў далейшай працы.

Ад Адміністрацыі.

Адміністрацыя „Сял. Нівы“ падае да ведама заінтэрасаваных, што газэта будзе высылацца новым падпішчыкам толькі пасьля атрыманьня падпіскі ў суме ня меншай за 1 злоты.

АБВЕСТКА.

Управа Беларускага Коопэратыўнага Банку ў Вільні гэтым паведамляе сваіх сяброў, што, згодна пастановы Нагляднай Рады і Управы Банку ад 9 сакавіка г. г. і на аснаваньні § 34 Статуту адбудзецца **звычайны агульны гадавы Сход** сяброў Банку **2 красавіка 1928 г.** у 4 гадзіны папаўдні, у памяшчэньні Банку (Вільня, Віленская 8).

Парадак дня:

1) Адчыненьне і выбары Прэзыдыума Сходу.
2) Адчытаньне пратаколу папярэдняга Агульнага Сходу.
3) Справаздача Управы аб дзейнасьці Банку за 1927 г.
4) Справаздача Нагляднае Рады.
5) Адчытаньне пратаколаў рэвізіі.
6) Стварэньне рэзэрвнага капіталу на пакрыцьце страты балянсавай.
7) Буджэт расходаў і плян працы на 1928 год.
8) Справа зьмены § 9 і 14 Статуту Банку.
9) Давыбары сяброў Нагл. Рады.
10) Бягучыя справы.

Управа.

Ogłoszenie.

Do Rejestru Spółdzielni Sądu Okr. w Wilnie w dniu 18.II. 1928 roku pod Nr 575 wciągnięto następujący wpis:

R. H. Sp. I. 575 „Białoruski Bank Spółdzielczy Rolniczo-Przemysłowy w Wilnie z ograniczoną odpowiedzialnością“. Siedziba w Wilnie, przy ul. Ostrobramskiej 8—1. Odpowiedzialność członków za zobowiązania Banku zadeklarowanemi udziałami i prócz tego pięciokrotna w stosunku do zadeklarowanego udziału. Celem Banku jest popieranie działalności i rozwoju rolniczych organizacji spółdzielczych członków Banku przez udzielanie im dogodnego kredytu, pośredniczenie między niemi w zużytkowaniu nadwyżek funduszów obrotowych i załatwianie dla nich interesów pieniężnych i bankowych, spółdziałanie w odbudowie drobnych gospodarstw rolnych i warsztatów drobno-przemysłowych źniszczonych, uszkodzonych lub zaniedbanych wskutek wojny, których właściciele są członkami Banku i popieranie sztuki ludowej rzemiosła, techniki, przemysłu oraz współdziałanie w rozwoju kulturalnym swych członków. Dla osiągnięcia czego Bank a) udziela członkom kredytu osobistego (pożyczki skryptowe, dyskonto weksli, rachunki bieżące zabezpieczone), b) kupuje i sprzedaje na rachunek własny oraz na rachunek osób trzecich papiery procentowe, państwowe, samorządowe, listy zastawne akcyj central gospodarczych i przedsiębiorstw organizowanych przez spółdzielnie, ich związki lub centrale gospodarcze, oraz akcyj Banku Polskiego, c) krzewi oszczędność i przyjmuje na oprocentowanie wkłady pieniężne z prawem wydawania dowodów wkładowych imiennych; d) pryjmuje subskrypcje na pożyczki państwowe i komunalne na akcje Banku Polskiego, oraz na akcje przedsiębiorstw wymienionych w punkcie b); e) przyjmuje do depozytu papiery wartościowe i inne walory, oraz wynajmuje kasetki zabezpieczone; odbiera wpłaty na rachunek osób trzecich, wydaje przekazy, czeki i akredytywy oraz dokonywa wypłat w granicach Państwa; g) załatwia zastępcze czynności na rzecz Banku Polskiego i banków państwowych; h) współdziała moralnie i materjalnie w pracy kulturalno-oświatowej. Udział wynosi 20 złotych, płatnych jednorazowo przy przystąpieniu, lub ratami w ciągu półrocza od dnia przystąpienia, przyczem pierwsza rata w wysokości 5 złotych winna być wpłacona przy przystąpieniu, pozostała zaś kwota — w równych ratach miesięcznych w ciągu następnych pięciu miesięcy. Na członków Dyrekcji Banku powołano zamieszkałych w Wilnie: Adama Bildziukiewicza—przy ul. Mickiewicza 43, Jana Wasilewskiego—przy ul. Dzielnej 15 i Bronisława Turonka—przy ul. Zawalnej 6. Czas trwania spółdzielni nieograniczony. Pismo przeznaczone do ogłoszeń — „Sielanskaja Niwa“ Rok obrachunkowy kalendarzowy. Członków Dyrekcji 3, oświadczeni woli w imieniu Banku podpisują dwaj człoekowie Dyrekcji pod stemplem firmowym. Przepisy o likwidacji są zgodne z odnośnemi przepisami ustawy o spółdzielniach z dnia 29 października 1920 r.

Гаспадарскі аддзел.

(З кнігі агранома Люста).

Паляпшэньне грунту.

1. Што трэба ведаць, каб правідлова паляпшаць грунт.

Ведама, што расьліны кормяцца пры помачы лісьця і каранёў. Лісьцём расьліны бяруць корм з паветра, карэньмі—з зямлі. Недахвату ў корме, які расьліны дабываюць сабе з паветра, ня бывае, у грунце-ж вельмі часта здараецца недахват спажыўных матэрыяў для расьлін, дзеля гэтага зямлі даюцца розныя ўгнаеньні: гной, торф, супэрфасфат і іншыя.

Розныя ўгнаеньні маюць усялякі склад, і, даючы іх грунту, мы даём расьлінам і ўсялякі корм, дзеля чаго, **каб правідлова паляпшаць грунт, трэба ведаць, якія імена пажыўныя матэрыі расьліны бяруць з яго і з чаго складаюцца розныя ўгнаеньні.**

2. Якія матэрыі бяруць расьліны з грунту.

Вучоныя людзі даведаліся, што расьліны бяруць з грунту шмат усялякіх матэрыяў і што большасьць гэтых матэрыяў зьмяшчаецца ў грунце заўсёды ў давольнай колькасьці для добрага прарастаньня расьлін, і толькі некаторых з іх бывае ў ім мала. Што гэта за матэрыі, якіх у грунце бывае многа, мы называць ня будзем. Матэрыі-ж, якіх у грунце бывае недахват, трэба ведаць кожнаму гаспадару, дзеля таго, што імена з-за іх недахвату і прыходзіцца ўгнойваць грунт. Матэрыі гэтыя маюць назовы: **азот, фосфар і калі** (паташ). Усе тры назовы сялянам мала ведамы, але з матэрыямі, якім гэтыя назовы дачы, кожны селянін заўсёды мае дзела.

3. Што такое азот і як ім кормяцца расьліны.

Азот, гэта—матэрыя, каторая ўвайходзіць у склад паветра. Больш палавіны паветра складаецца з азоту. Азот увайходзіць такжа ў склад іншых матэрыяў і — яго многа ёсьць у сялетры. Сялетру, пэўна, кожны ведае. Яна прадаецца ў аптэках і ў крамах. Падобна яна да звычайнай солі. Калі яе папробаваць на смак, дык яна шчыпле язык. Ужываецца сялетра для вытворства пораху, а такжа пры саленьні мяса, для сакавітасьці і захаваньня колеру.

Сялетра зьмяшчаецца ў вялікай колькасьці ў гнаі і раней яе нават дабывалі з яго. Цяпер жа яе сталі атрымліваць на фабрыках.

Амаль у кожным грунце заўсёды маецца хоць невялікая колькасьць сялетры. Гэтую сялетру карані расьлінаў бяруць з грунту і, такім чынам, азот, які заключаецца ў ёй, пападае ў расьліну і корміць яе.

Азот пранікае ў расьліну толькі цераз карані. Хаця ў паветры і шмат азоту, але карыстацца ім пры помачы лісьця ніводная расьліна ня можа. Аграмадная большасьць расьлін карыстаецца азотам у відзе сялетры, у выніку чаго, яна зьяўляецца добраю ўгнойваючаю матэрыяй. Але карыстаюцца для ўгнаеньня ня звычайнаю сялетраю, дзеля яе дарагавізны, а другім гатункам, каторы называецца чылійскай сялетрай.

Аб тым, як трэба ўжываць сялетру на ўгнойваньне грунту, сказана ў іншым мейсцы, тутака-ж аб ёй успомнена дзеля таго, каб паказаць, што **аграмадная большасьць расьлін бярэ азот з грунту імена ў відзе сялетры.**

Мы сказалі, што **большасьць** расьлін можа карміцца азотам толькі тады, калі атрымлівае яго ў відзе сялетры; **але ёсьць расьліны, якія могуць карміцца і іншым способам.** Гэта, **г. зв., бабовыя расьліны: боб, гарох, сачавіца, канюшына, выка, лубін, сарадэля і некаторыя іншыя.** Гэтыя расьліны могуць карміцца азотам пры помачы каранёў дваякім способам: папершае, яны бяруць азот з грунту ў відзе сялетры, як і ўсе іншыя расьліны, і, падругое, яны могуць дабываць яго, **пры помачы каранёў-жа, проста з паветра.**

Гэта вельмі важна для земляробскай гаспадаркі; з гэтага ў цяперашні час гаспадары выцягаюць для сябе аграмадную карысьць.

Якім способам бабовыя расьліны дабываюць азот **пры помачы каранёў** з паветра, аб гэтым гутарка будзе далей, калі будзе гаварыцца аб зялёным угнаеньні. Тутака-ж мы яшчэ раз паўтарым, што, **хаця ў паветры і вельмі многа азоту, але пры дапамозе лісьця гэтым азотам расьліны карыстацца ня могуць. Усе расьліны, бяз вынятку, кормяцца азотам толькі з дапамогай каранёў; пры гэтым большасьць расьлін атрымлівае яго толькі ў відзе сялетры, а бабовыя расьліны могуць карыстацца ім ня толькі ў відзе сялетры, але такжа і з паветра (пры помачы каранёў).** Гэта трэба ведаць кожнаму вясковаму гаспадару.

4. Што такое фосфар і як ім кормяцца расьліны.

З названых трох матэрыяў (азот, фосфар, калі) у грунце вельмі часта аказваецца недахват азоту.

Такжа вельмі часта у грунце бывае недахват і фосфару.

Фосфар увайходзіць у склад многіх матэрыяў.

Між іншым, ён зьмяшчаецца ў **фосфарнакіслай вапне.** Фосфарнакіслая вапна называецца такжа фосфарнавапеннай сольлю. Калі ўзяць косьць і сільна прапаліць яе на вагні, дык атрымаецца белы наздраваты попел; больш палавіны гэтага попелу і складаецца з фосфарнакіслай вапны, дзеля чаго яна зьяўляецца добрым угнаеньнем. Зразумела, на ўгнаеньне ўжываюць ня чыстую фосфарнакіслую вапну, бо гэта каштавала-б вельмі дорага, а бяруць для гэтай мэты такія матэрыялы, у каторых фосфарнакіслая вапна знаходзіцца. Угнаеньняў, у якіх ёсьць фосфарнакіслая вапна, існуе некалькі: гной, фасфарыт, касьцяная мука, супэрфасфат і тамасаў шляк (тамасоўка). Аб свомасьцях гэтых угнаеньняў і, як іх трэба ўжываць, расказана будзе асобна.

Рэдактар і выдавец А. Герасімчук.

Беларуская Друкарня ім. Фр. Скарыны—Вільня, Людвісарская 1.